

УДК 323.2

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Т. Б. Топольницька, Ю. П. Косюта

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
e-mail: rtc@ukr.net*

Взаємовідносини держави та громадянського суспільства є визначальним фактором розвитку держави і суспільства, неодмінною умовою забезпечення основоположних прав і свобод людини та громадянина. Громадянське суспільство і держава перебувають у процесі постійного розвитку, а тому питання їх співвідношення і взаємодії завжди зберігають свою актуальність.

Громадянське суспільство і держава є двома невід'ємними складовими частинами одного явища – сучасного соціуму, які не можуть існувати одна без одної. Вони доповнюють одне одного і виступають як вільні рівноправні партнери. Якщо держава є формою організації громадянського суспільства, то громадянське суспільство є умовою розвитку та вдосконалення держави. Високорозвинене громадянське суспільство може сформуватися лише на основі зрілої правової держави, яка сприяє такому формуванню. Те саме можна сказати і про ефективність функціонування правової держави, яке залежить від ступеня розвитку громадянського суспільства [1, с. 1].

найбільш загальній формі громадянське суспільство частіше визначається як таке, що відокремлене від держави, як сфера недержавних суспільних інститутів і відносин. Відокремленість громадянського суспільства від держави зовсім не означає, що воно перебуває поза сферою державного впливу. У сучасному суспільстві навряд чи знайдеться така сфера суспільного чи приватного життя, яка не зазнавала би впливу з боку держави. Так чи інакше держава регулює всі суспільні відносини – від сімейних до політичних. Однак це регулювання може здійснюватися всупереч суспільним інтересам. Ідея громадянського суспільства якраз і покликана обмежити таку довільну регламентацію.

сучасній науковій літературі сформувалися три позиції щодо характеристики співвідношення між громадянським суспільством і державою. Згідно першої позиції громадянське суспільство і держава внутрішньо єдині, їх індивідуальні й загальні інтереси збігаються. Держава виступає винятково як засіб задоволення розумних потреб громадян. Однак, як відомо, держава є, по-перше, специфічним закономірним об'єктом усього населення певної території. Вже з цього визначення стає очевидним, що у держави і громадянського суспільства є відмінності. Громадянське суспільство й держава – це, так би мовити, два полюси єдиного соціального організму.

Друга позиція співвідношення держави і громадянського суспільства полягає у поглинанні останнім держави, руйнуванні її як носія загальної волі й засобу досягнення спільних інтересів. Держава начебто розчиняється у

соціальному середовищі. Вона існує лише номінально, на папері. Фактично є суспільство, яким керує певна недержавна, позадержавна група.

нарешті третій, полярно протилежний другому, підхід співвідношення держави та громадянського суспільства – поглинання державою громадянського суспільства. Це, на думку В.М. Селіванова, не просто перетворює таку державу на тоталітарну, а знищує об'єктивну основу її існування. Оптимальним може вважатися лише поєднання, баланс цих двох начал, тісний взаємозв'язок та взаємодія громадянського суспільства та держави [2, с. 5].

Таким чином, громадянське суспільство є саморегульованою системою, яка у взаємовідносинах з державою становить сукупність рівноправних та вільних громадян, їхніх добровільних об'єднань, які перебувають у відносинах конкуренції та солідарності поза безпосереднім впливом держави, яка через механізм правового регулювання опосередковано забезпечує межі самореалізації інтересів громадян, їхніх об'єднань та підтримки їх інфраструктури.

Згідно з сучасним поняттям, поряд з державою повинно існувати громадянське суспільство так, щоб ці дві сили перебували в діалектичному взаємозв'язку. Головне для держави – створення передумов для формування плюралізму державних і приватних суб'єктів, тобто потрібна держава, яка б більше гарантувала соціальні права і менше займалася оперативним управлінням [3, с. 7-8].

Діалектика відносин громадянського суспільства і держави складна й суперечлива, оскільки між ними відбувається своєрідний поділ організаційно-управлінської праці. Громадянське суспільство як динамічна система завжди відчуває тиск з боку державної влади. Воно є незалежним настільки, наскільки держава є терпимою до такої незалежності. Проте, держава не може розвиватися без вільного формування громадянського суспільства, яке контролює дії політичної влади. Слабкість громадянського суспільства штовхає державу до узурпації його прав, внаслідок чого відбувається перерозподіл функцій держави і громадянського суспільства. У такому разі держава, окрім власних функцій, привласнює ще і функції громадянського суспільства, змушує його виконувати винятково державні рішення. Незалежність громадянського суспільства, як правової структури, полягає у здатності протистояти сваволі держави. Держава і суспільство існують у вигляді суперечливих безупинних взаємодії і взаємовпливу, характер і спрямованість яких значною мірою залежать від рівня розвиненості громадянського суспільства та його інститутів. Конфронтація інтересів держави і громадянського суспільства є показником неефективності державного управління і самого механізму держави. Оптимальною умовою їх компромісу слугує встановлення гармонійного єднання приватних і публічних інтересів з метою забезпечення прав людини [4, с. 1].

Взаємодія громадянського суспільства і держави виявляється в тому, що

громадянське суспільство:

служить соціальною основою держави, не існує поза державою;

розвивається в системі взаємодії з державою через партії, вибори, представницькі органи влади, а також через групи та об'єднання за інтересами (лобізм);

впливає на створення і функціонування державних органів у власних інтересах (частина партій діє в межах держави через парламентські фракції; лобісти взаємодіють з органами виконавчої влади через консультативні комітети при уряді, його міністерствах – це так зване функціональне представництво);

потребує від держави охорони і захисту життя, здоров'я, безпеки громадян, але не допускає її втручання в їх приватні інтереси;

використовує норми права, встановлені і закріплені державою у формах (джерелах) права – нормативно-правових актах, нормативно-правових договорах, правових прецедентах тощо [5].

У нашій країні ще не всі цілком усвідомили, що для державотворення необхідне виникнення ряду визначених передумов, найважливішою з яких є громадянське суспільство, тобто відповідна зрілість традиційного суспільства. Але наше суспільство ще не готове забезпечувати для себе умови, що задовольняють і реалізують свої різноманітні потреби і інтереси. Наша психологія спирається на те, що сама держава повинна подбати про добробут свого народу. Але навіть найбільш розвинена правова держава не здатна надати своїм громадянам прийнятні блага для повного функціонування суспільства. Інакше кажучи, громадянське суспільство має долучатися до процесів, які стосуються забезпечення суспільних потреб.

Список використаних джерел:

Денисюк М.В. Взаємозв'язок та взаємодія громадського суспільства та держави (теоретико-правові аспекти) / М. В. Денисюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64

Розвиток громадянського суспільства в Україні / Укл. Л. Шара, І. Підлуська, Л. Кудіна та ін. – К., 2002.

Кравчук В.М. Громадські організації в громадянському суспільстві / М. Кравчук // Підприємництво, держава та право. – 2003.

Цимбалюк М.М. Особистість як головна умова існування громадянського суспільства / М.М. Цимбалюк // Підприємництво, держава та право. – 2004. – № 2.

Богашева Н. Об'єднання громадян у контексті свободи об'єднання / Н. Богашева // Право України. – 2011. – № 6.